ПОВОДОМ СМРТИ ДАНИЛА НИКОЛИЋА (1926-2016), ЈЕДНОГ ОД НАЈЗНАЧАЈНИЈИХ САВРЕМЕНИХ СРПСКИХ ПИСАЦА

Као да се другоме дешава

Мајстор приповедања, опчинитељ причом, старински постмодерниста, млађани ветеран, тужни весељак, сваком својом књигом показује да књижевност, упркос свему, још има моћ да сачува земљу и градове, људе и време, да их одбрани за оне који ће доћи после и бити бољи од нас. Може ли и Метохија, један од главних јунака његове књижевности, из географије избећи у причу, да би се једном, кад куцне час, из приче вратила у географију?

Текст: Мила Милосављевић и „Нација Прес”

Ово ће вам о њему рећи већ на клапнама књига, у белешци на *Википедији*, у каталозима угледних награда, у најавама за његове наступе:

Рођен у Сплиту 1926, детињство и младост провео је на Косову и Метохији, дипломирао

на Правном факултету Универзитета у Београду. *Мале поруке*, прву књигу приповедака, објавио 1957. Из низа, потом, издвајамо
Повратак у Метохију
,
Списак грешака
и
Проветравање владара
. Његов први роман је
Власници бивше среће
, уврштен међу десет најбољих романа деценије. За роман
Краљица забаве
добио је награде „Нолитову”, „Бора Станковић” и „Бранко Ћопић”. За књигу приповедака
Улазак у свет
добио је 1998. „Андрићеву награду”, за
Јесењу свилу
2001. награду „Меша Селимовић”. Недавно, за своје укупно приповедачко дело добио је награду „Вељко Петровић”.

А они који га знају изблиза овако га описују: „Скромност и честитост, готово детиња чистота душе, а истовремено огромна снага, попут тихе и моћне дунавске воде којом је неизлечиво опчињен већ деценијама...” Географију његове душе и топониме његовог живота наћи ћете уткане у књижевност овог мајстора приповедања. Тамо Дунав, Метохија, стари Београд обитавају...

Данило Николић, ове варљиве зиме, у *Националној ревији*.

Изгледа да свако од нас има та „места на која се увек враћа”, те важне сопствене „мапе душе”, интимне географије. На која места се увек враћа Данило Николић?

То је, наравно, Метохија, која се заувек настанила у мом срцу и у мојим књигама. Наравно, то је и Београд. Ко дуго живи, каже Андрић, надживи и своје заслуге. То се не може рећи и за заблуде и заносе. Тешко их је надживети, и савладати и избрисати. У Београд сам дошао са двадесет, а то су године за лудости. И, нарочито у оно време, године незнања. Нисам, на пример, знао да су све оне револуције, сви преврати, у

ствари Велико Одузимање. А кад је то одузимање било завршено у првим годинама после Другог светског рата, сви су одахнули. А ми основали Клуб младих писаца Београдског универзитета. Многих нема, многи су заборављени. Али, зна се за Раичковића, Константиновића, Голуба Добрашиновића, Славка Вукосављевића, Слободана Марковића... И проче. Срећни смо били, подсвесно, што смо преживели страхоте, избеглиштва, глад, па смо се окупљали у Скадарлији, у „Три шешира" и „Два јелена", и на „Калемегданској тераси". Шетали Теразијама и Кнез Михаиловом, били задовољни у оскудици, и здравији. Храна, минимална по количини, била је заиста здрава, без хемијских натрупљења. Зачудо, и за разлику од данас, свуда се чуо смех, дозивање, срдачни поздрави. Сваког сте, и непознатог, сретали као пријатеља. Најважније, и за душу народа најздравије, била је ограничена моћ новца. Јер, сам по себи вредност, новац разара све друге вредности.

Живео сам у различитим крајевима града, на Обилићевом венцу, затим у Јевремовој, код џамије. Најлепши дани који су ми остали у сећању јесу шетње са Стевом Раичковићем, префињеним поетом. Па са Ракитићем, са којим сам се виђао редовно на Славији, где је он живео.

Испричаћу вам једну анегдоту. Предао сам причу „Списак грешака" за *Савременик*. И Раичковић је рекао да не би било лоше да се прича мало чује, како би он рекао, „да се види какве су му реченице". Та моја прича је, иначе, за оно време била иронична, сатирична, и неподобна. Када је завршио Ракитић, који је читао причу, настао је тајац. Иначе, када је Раичковић нешто прекоревао, рекао би: „Мој Данило!" А када је било похвално: „Покварени Данило!" Тада рече: „Мој Данило, видим како те воде ујутро, у дугим гаћама, изнад Дечана, да те стрељају."

РУКА ЈЕ АСИСТЕНТ ДУШЕ

Шта још садржи сећање на те дане проведене са Стевом Раичковићем?

Као и сви велики писци, Стеван је имао јавне пријатеље, били су то Матија и Ного, а ја сам био тајни. Кад бих вам испричао како су се два човека срела и шездесет година провела заједно, то би била та моја и Раичковићева прича. Упознали смо се у Француској 7. Ту сам срео високог мршавог песника. Кажем му: „Николић." Он: „Раичковић." Не прође дуго, ми почнемо да одлазимо у Скадарлију, у „Три шешира". Прође неко време, а ми се опет нађемо у Радио Београду, у редакцији где је он радио већ дуже време. Тада су у тој редакцији седели, поред Раичковића, Радомир Константиновић, Нада Маринковић. Била је то велика литерарна редакција у којој смо једно време радили заједно, одакле смо прешли у Редакцију за културу, у Македонској. После је Стеван отишао у „Просвету". И станови су нам били близу, мој у Змај Јовиној, његов на Обилићевом венцу. Одлазили смо свакодневно у шетњу до Калемегдана, увек у исто време. Придружили су нам се касније Бранко Миљковић и Жика Лазић, у то време један од наших најомиљенијих приповедача. Кад се Раичковић одселио, и ја се одселим. Купимо куће у Крчедину, једну поред друге. Тако да се наше дружење наставило и на Дунаву, а у Београду смо се опет састајали ноћу у кафани на Славији, ми „неоромантичари". Ту је био Слободан Ракитић, ту је био Видосав Стевановић.

Када бисмо седели у каквој лепој старој боемској кафани и кад би Данило Николић требало да нам свој сензибилитет дочара наручивањем једне једине песме, која би то песма била?

Била би то песма „Болујем ја". Сад сам се се опет сетио Раичковића и наших пријатеља, времена када смо редовно одлазили у Скадарлију, где је виолину свирао чувени Паја Николић. Како ми уђемо, а он почне моју омиљену, мало ремек дело, хумореску Дворжаку. Била су то дивна времена.

„Писање је освета смртне руке", каже Вислава Шимборска. Да ли, на темељу свог огромног списатељског искуства , Ви имате такав утисак?

Ја сам негде рекао да је рука асистент душе, јер чак и куцање на машини, камоли на компјутеру, удаљава. Ако нешто иде дуж руке, док њоме пишете, та мисао је чвршћа. Није случајно то што су велики писали дуго и у неким аскетским условима. Понекад тешко да пишем, али уживам у томе. А што волим да преправљам! Не знам са чим се може упоредити то уживање у писању. Можда са оним које жена има у трудноћи, док чека дете. Зато се и каже да је то неко *друго*, а не нормално стање. Моја мајка је то добро препознавала: „Ти ниси никад онде где јеси, увек си негде другде." То, вероватно, важи за многе писце. Има и мука, и великих задовољстава, и награда и признања. Рекао сам скоро Драгославу Михаиловићу: „Лако је теби, ти си се навикао, а мени се још увек чини да сам ускочио уместо некога, те да се све то неком другом дешава.

СВЕ ФАНТАСТИЧНИЈИ РЕАЛИЗАМ

Како оцењујете књижевну критику на овим просторима?

О мени су најбоље писали писци. Кад кажем *најбоље*, не мислим *позитивно*, него најбоље су уочавали и препознавали. И мени су други писци говорили да сам о њима добро писао.

Многи који су завршили општу књижевност са теоријом књижевности сувише су оптерећени оним што су тамо читали и чули. Та оптерећеност не даје добре резултате ни на пољу књижевне критике.

„Постмодернизам је мртав”, кажу кључни постмодернисти. „Он, заправо, никада није постојао.” После свега, шта је то постмодернистичко искуство донело српској књижевности и култури у последњих две деценије XX века?

Када се појавио мој роман *Власници бивше среће*, Милан Радуловић је врло лепо рекао да је то доказ да се једно постмодернистичко дело може написати старинским краснописом. Сматрало се тада да сам ја нека врста постмодернисте. Међутим, шта је то постмодернизам? Покушајмо да сврстамо негде једног Шекспира, Флобера, Андрића. Све је то нека врста реализма. Сад, кад теоретичари хоће да нешто извлаче, онда сврстају неко дело у неки жанр, па проговоре о магичном реализму, па о постмодернизму. Књига је или добра или није.

Ја сам, наравно, и у том роману, као и у другима, користио моје искуство из радија, из монтаже. Имам изграђен осећај за мозаично, па да на крају затворим тај круг, тај композициони обруч. Уз то, увелико примењујем такозвану интарзију, уметање делова текста у целину. Свој најбољи роман *Власници бивше среће* писао сам дуго и за своју душу. У њему су та моја Метохија, ти моји јунаци. Е, сад, критика је нашла много штошта чега ни ја нисам био свестан. И мени се дешава данас, док пребирам по тексту припремајући се за неко књижевно вече, да уочим нешто сасвим ново, нешто чега раније нисам био свестан. Чак се изненадим.

Знате, време промени многе ствари. Утиче и на књижевност, на теме, облик. Кад неће да изрекну оцену, за мене кажу: „Он припада старој доброј реалистичкој школи.” А ја, мало по мало, у свом реализму постајем писац фантастичних прича.

Својевремено, пратећи токове у југословенској књижевности, указали сте да је српским писцима као највећа мана узимано то што су били *српски*?

Мој отац и генерације око његове знали су напамет *Српску трилогију* Стевана Јаковљевића. Ја сам упознао његову сестру Милицу, Мир-Јам, и последњих пар година уживам у њеном посмртном тријумфу. Читао сам њеног
Рањеног орла
још док је излазио у
Београдским илустрацијама
, које је редовно куповала моја сестра из Пећи, са својих петнаест година. Није то нека велика литература, али ти ликови, та атмосфера, били су некако фасцинантни. А онда, одједаред, само је нестала, била склоњена, забрањена, њено име ни да се спомене.

Сећам се времена када смо ми на радију говорили „велики хрватски писац Мирослав Крлежа", а када смо говорили о Црњанском, онда је то био „наш велики писац". Рећи „српски писац" звучало је преоштро и двосмислено. Тај став, суштински против српства, траје до овог часа. Не кажем ја да ми нисмо за много штошта криви. Али баш тамо где нисмо, за то смо прогањани и окривљени. И даље нам се догађају невероватне ствари, и споља и изнутра.

КАФА СА ВЕЉКОМ

Недавно Вам је уручена награда „Вељко Петровић"?

Мене нису до сада нешто интересовале награде. Искрено, и не знам које све књижевне награде код нас постоје. Ова награда ме је, пак, обрадовала из једног посебног разлога.

Давно, још крајем педесетих година прошлог века, био сам члан редакције једног обимног програма који се звао Радио „Универзитет". Уредник програма је био Павле Малетин, диван човек, новинар са великим личним образовањем. (У оно време, уосталом као и данас, на многим важним руководећим местима седели су неуки и необразовани.)

Уз образовање, Павле Малетин имао је и јасну концепцију, настојао да унапреди и своју земљу, и њену културу и образовање. Успео је да за свој програм веже тако велика имена као што су били Милутин Миланковић, Исидора Секулић, Вељко Петровић, а од млађих Лазар Трифуновић, Радован Самарџић, Дејан Медаковић. Моја улога је била техничке природе: да те њихове текстове, заједно са њима, прилагодим радијском изразу. Тако сам и отишао код Вељка Петровића. Малетин ми је пред тај сусрет рекао да је Вељко Петровић у нашој ликовној критици оно што је Јован Скерлић био у књижевној. То ме је веома уплашило. Али, када сам ушао у пространи кабинет Вељка Петровића, управника Народног музеја на Тргу Републике, одједном је сав тај мој страх нестао. Дочекао ме је висок, наочит, достојанствен човек, просед, импозантна фигура са дивним осмехом. Он се иначе никада није смејао, него увек на лицу имао тај благи осмех. Кад је пришао и моју дрхтаву руку узео са обе своје, сви моји страхови су нестали. У трену када ме је питао да ли желим да с њим попијем једну кафу, ја више нисам био са њим у Београду, већ у старом Сомбору, Вршцу, манастирима Фрушке горе, у Загребу, у Метохији, Дечанима, са фрескама. Ето, зашто је мени та награда толико драга. Иначе, Вељко Петровић је према мени имао некакву врсту очинске наклоности. Посећивао сам га често у његовим позним годинама, када је био болестан.

Иако то звучи невешто и стереотипно, важно је због Ваших читалаца и поштовалаца да Вас питамо: чиме се, у књижевном послу, тренутно бавите?

Ових дана ће у Заводу за уџбенике изаћи мој роман *Коректор*. Главни јунак је један коректор. Мислим да роман не може да се напише без једне централне приче. А овај има ту централну причу, љубавну, али на један врло посебан начин. Не говорим то због неке тајновитости. Мислим да и љубав између двоје људи носи на себи печат и последице друштвених кретања и догађаја, те да има утицаја на људску психологију, чак и на животне функције. <

***

Хирософија

– Без обзира ком правцу или жанру припадате, не може се без нечега што се зове доживљај или догађај. Не можете ви пуким седењем пред компјутером написати нешто, јер књижевност прати живот. Када се пише руком, када се пише полако, мисли другачије теку.

***

Због једне реченице

– Кад је мој пријатељ Петар Панић видео шта са мном чини моја унука и њене врискалице, каже ми, у неким искиданим реченицама, да то у нашим годинама уопште није лако. А ја му одговорим у једном комаду: „Перо, па то је све због једне реченице! Доћи ће време када ће моја Ана многе своје приче отпочињати једном реченицом: *Када је мене мој деда водио на Дунав..*
.
Или:
Када смо ја и мој деда...
А ја ћу се негде горе, изнад звезда, осећати моћан спрам оних које нико не спомиње, којих се нико не сећа.”

***

Зрнца из прозе

„Ништа нам неће бити далеко од очију а све ће нам бити далеко од срца...”

„Хладноћа жене која те неће хладнија је од најхладније поларне ноћи...”

„Судбина свих ствари је да нестану. Остаће, међутим, прича.”

„Мајсторима је данас одузето време. У сваком смислу и у свим правцима. Највише у трагању.”

„Држећи кваку на вратима, рекао сам: ‚Мила моја, тамо где има љубави, техника је сувишна.’”

„Чак и ту се гаси човеков исконски протест против једноликости. Све се униформише, чак и споменици.”

(Овај интервју објављен је у **„Националној ревији“ број 17, 2010** . Њиме испраћамо доброг Данила, великог човека и писца. Он ће знати све што смо хтели а нисмо умели да кажемо. Мир његовој души.)

Објављено: четвртак, 11. фебруар 2016, 10:30h